

УДК: 821.163.41.09(082)(049.3)

УДК: 929.52(082)(049.3)

УДК: 821.163.41.09"18/19"(082)(049.3)

DOI:

КЊИЖЕВНИ ПОРТРЕТ ЈЕДНЕ ДИНАСТИЈЕ
(Обреновићи и књижевност: зборник радова. Уредници
Драгана Вукићевић и Александар Пејчић. Београд –
Крагујевац: Институт за књижевност и уметност – Народна
библиотека „Вук Караџић“, 2024, 495 страна)

Владимир Д. Папић

Филозофски факултет Универзитета у Новом Саду
Нови Сад, Република Србија

LITERARY PORTRAIT OF A DYNASTY
(*The Obrenović Dynasty and Literature: conference proceedings.*
Eds. Dragana Vukićević and Aleksandar Pejić. Belgrade –
Kragujevac: Institute for Literature and Arts – National Library
“Vuk Karadžić”, 2024, 495 pages)

Владимир Д. Папић

Faculty of Philosophy, University of Novi Sad
Novi Sad, Republic of Serbia

Династија Обреновић оставила је дубок траг у српској историји, не само кроз политичке и друштвене промене, већ и кроз обликовање културних токова, међу којима је књижевност играла кључну улогу.

Зборник радова *Обреновићи и књижевност* заснован је на резултатима истраживања изнетим на научном скупу одржаном 29. и 30. маја 2023. у Крагујевцу, и представља значајан допринос проучавању позиције династије Обреновић унутар српске културе, али и интердисциплинарним проучавањима који историјске, књижевне, преводилачке, позоришне, медијске и музичке теме стављају у равноправну позицију, чиме омогућавају склапање слагалице бурне српске историје XIX и првих година

XX века. Уредници зборника окупил су двадесет осам аутора, који су својим радовима осветлили *мрачна места* историје српске књижевности, посматрајући Обреновиће као писце и преводиоце, књижевне, драмске и филмске јунаке, осниваче културних установа, дворјане и предмет гласина, односно предмет домаћих и светских новинских написа.

Зборник доноси најпре уводне речи уредника и поздравне речи Драгана Хамовића и Миљана Бјелетића, за којима следи осам тематских целина које омогућавају сагледавање богатог књижевног портрета династије Обреновић: 1) Обреновићи – *pro et contra*; 2) Милош Обреновић; 3) Михаило Обреновић; 4) Милан и Наталија Обреновић; 5) Александар и Драга Обреновић; 6) Драмски живот Обреновића; 7) Многогласја: гласине, пророчанства, периодика; 8) Музиком кроз двор. Осим што су понуђени одговори на многобројна питања о Обреновићима унутар јавног, приватног и културног, односно књижевног живота, додатну вредност зборника чине и ликовни прилози, који употпуњују сваку од поменутих истраживачких целина, односно појединачне научне радове.

Прва целина зборника, насловљена *Обреновићи – pro et contra*, обухвата научне радове Душана Иванића, Драгана Хамовића и Тамаре Љујић. Душан Иванић у раду „Обреновићи између похвала и покуда“ даје преглед опречног односа према династији Обреновић у српској књижевности, истичући првобитне похвале Милошу Обреновићу у записима Вука Стефановића Караџића и Симе Милутиновића Сарајлије, које ће се, током владавине Милошевих наследника, преобразити у сатирично коментарисање династије и њених особина (нпр. код Змаја, Костића, В. Илића или Домановића). Значајан је Иванићев закључак да „Обреновићи пролазе кроз жанровски жрвањ, боље рећи – жанровску мрежу: на једној страни је распон од реалистичког виђења до апологије, деификације (обоготворења), узвишавања свакако, на другој – до ругања и унижавања“ (30), у чему се огледа суштина комплексне и парадоксалне позиције ове династије у српској историји и култури. Истраживање Тамаре Љујић успешно синтетизује сродну тему „Глорификација и деградација фигуре владара династије Обреновић у српској

књижевности деветнаестог века“, док Драган Хамовић у раду „Групни портрет династије са народом“ представља приказ владара династије Обреновић (Милоша, Михаила, Милана и Александра) из пера Слободана Јовановића.

Наредне четири целине посвећене су појединачним књижевним портретима владара династије Обреновић (Милоша и Михаила), као и брачним портретима Милана и Наталије, односно Александра и Драге Обреновић. О Милошу Обреновићу писали су Радош Љушић, Александар Милановић и Татјана Јовићевић. Радош Љушић у раду „Вођи српске револуције у књижевности и уметности“ истиче значај Карађорђа, Милоша Обреновића и Вука Караџића као носилаца трију процеса Српске револуције (националног, социјалног и културног). Дајући преглед појављивања Милоша Обреновића (али и Карађорђа) као јунака српских историјских романа, Љушић потврђује Деретићеву негативну оцену стваралаштва Душана Баранина, док своју истраживачку пажњу у највећој мери посвећује романима *Востаније* и *Бездно* Светлане Велмар Јанковић, истичући да је *Бездно*, упркос недостацима, уметнички успелији роман док *Востаније* представља хронику доба о којем ауторка „није ваљано проучила ни изворе ни литературу“ (68). Александар Милановић је изучавао „Језичко-стилске карактеристике беседа и слова кнеза Милоша Обреновића“ изговорених на народним скупштинама у периоду од 1823. до 1859. године, док је Татјана Јовићевић представила сведочења о Обреновићима у аутобиографском делу *Жизниописанија моја* Нићифора Нинковића.

Претходно представљена истраживања чине кохерентну целину са наредним проблемским језгром овога зборника, у ком књижевни портрет кнеза Михаила Обреновића презентују радови Данка Леовца, Марије Слободе, Горана Максимовића и Снежане Милосављевић Милић. Данко Леовац кнеза Михаила представља као мецену истакнутих књижевника и уметника (Вука Караџића, Ђуре Даничића, Бранка Радичевића, Корнелија Станковића и других), док Марија Слобода у раду „Кнез Михаило међу песницима свога доба“ осветљава књижевноисторијски значај овог српског владара, како као песника тако и као покровитеља,

односно књижевног јунака у родољубивим и сатиричним делима својих савременика.

Вредност зборника *Обреновићи и књижевност* представљају и вишеструке перспективе из којих се посматрају не само владари династије Обреновић, већ и појединачна књижевна дела о њима. Стога радови Горана Максимовића („Јавна и приватна личност Михаила Обреновића у романескној продукцији Душана Баранина“) и Снежане Милосављевић Милић („Лик Михаила Обреновића у роману *Бездно* Светлане Велмар-Јанковић“) могу да ступе у полемички дијалог са ставовима изнетим у истраживању Радоша Љушића.

Брачни портрет краља Милана и краљице Наталије Обреновић представљен је у радовима Сузана Рајић, Игорa Борозана, Снежане Цветковић и Ане Козић. Сузана Рајић анализирала је лик краља Милана Обреновића у романима *Голгота* и *У фронт* Владана Ђорђевића, краљевог дворског лекара, дипломате и министра, осуђеног на затворску казну због издавања државних тајни. Игор Борозан је представио дело *Крвава година* Пере Тодоровића, односно одломак „Један сан“, који аутор рада дефинише као *сомнамбулни кошмар* и *визионарску екфразу*, истичући негативан приказ краља Милана и династије Обреновић у овом делу. Снежана Цветковић у раду „Краљ Милан Обреновић и српски двор у књижевним делима савременика у служби двора, политике и медија“ тумачи дела инспирисана краљевом абдикацијом: путопис *Са Њ. В. Краљ Миланом на Истоку* Михаила Рашића и романе *Голгота* Владана Ђорђевића и *Силазак с престола* Пере Тодоровића. Рад „Између приватног и јавног идентитета: *Моје успомене* краљице Наталије Обреновић“ Ане Козић представља значајан допринос проучавању краљичиних мемоара у светлу жанра, али и околности у којима је ово недовршено дело настајало.

О краљу Александру и краљици Драги писали су Драгана Вукићевић, Весна Матовић, Зорица Хацић Радовић, Нађа Ђурић и Дејан Вукелић. Рад „На шаховском пољу приче – потез краљицом“ Драгане Вукићевић обухвата интерпретацију жанровски разноврсног корпуса текстова у којима се реферише

на личност краљице Драге Обреновић, парадоксално представљене у анђеоском и демонском лику. Весна Матовић истраживачку пажњу посвећује тривијалном псеудоисторијском роману *Љубавне авантуре краљице Драге и несрећна судбина краља Александра* непознатог аутора, док Зорица Хаџић Радовић пише о преводима и приповеткама Драге Машин објављеним у часопису *Домаћица* (1889–1892). Нађа Ђурић такође пише о краљичиним преводима са француског језика, пре свих о обимном роману-фељтону *Полицајка „Мачје око“* Гзавијеа де Монтепена, који је будућа краљица преводила пре свог пунолетства. Дејан Вукелић у раду „Обреновићи и магбетовско“ нуди занимљив поглед на судбину последњих владара династије Обреновић, чији су савременици препознали аналогију са најкраћом Шекспировом трагедијом која тематизује краљеубиство.

Шеста целина, *Драмски живот Обреновића*, обухвата драмска и театролошка истраживања Радомира Путника, Александра Пејчића, Ане Живковић и Милорада Стокина. Радомир Путник тематизује „Смрт кнеза Михаила Обреновића у српској драми“, представљајући седам драмских текстова инспирисаних овим трагичним догађајем и трагичном личношћу српске историје: Ђорђа Малетића, Жике Лазића, Светлане Велмар-Јанковић, Оливере Пантовић Коларић, Миладина Шеварлића, Зорице Симовић и Миодрага Илића. Александар Пејчић у раду „Од драмског до комичког јунака: књаз Милош на позорници“ пише о драмама Матије Бана, Милована Витезовића, Добривоја Илића, Жарка Команина, Милана и Миленка Максимовића, Јована Несторовића, Виде Огњеновић, Слободана Селенића, Панте Срећковића и Милоша Цветића, чији је предмет карактеризација лика овог српског владара. Ана Живковић такође представља „Лик кнеза Милоша Обреновића у српској драмској књижевности 19. века“, уврстивши у свој истраживачки корпус и *Трагедију српског господара и војска Карађорђа* Симе Милутиновића Сарајлије, док Милорад Стокин анализира репрезентативну улогу позоришта у доба династије Обреновић.

Многогласја: гласине, пророчанства, периодика, седма целина зборника, представља резултате истраживања Немање

Радуловића о гласинама о владарима из династије Обреновић као фолклорном жанру, Гордане Илић Марковић на тему „Обреновићи у штампи Аустроугарске и Немачке почетком 20. века – краљица Драга између реалности, фикције и сензационализма“ и Станише Војиновића о полемикама у стиховима између присталица уставобранитеља (Сима Милутиновић) и Обреновића (Ђ. Гроздановић, Т. Миловук). Зборник затварају драгоцен музиколошка истраживања Наташе Марјановић („Музика на двору Обреновића – трагом мемоарске литературе“) и Маријане Кокановић Марковић („Анка Обреновић за клавиром, у огледалу дневничких записа“), сврстана у проблемску целину *Музиком кроз двор*.

Зборник *Обреновићи и књижевност* представља драгоцен допринос разумевању сложених односа између политичке власти и културног стваралаштва у Србији XIX и почетком XX века. Радови обухваћени овим зборником на различите начине осветљавају улогу династије Обреновић у обликовању књижевне сцене, било као покровитеља, инспирације или објекта књижевне критике и уметничке интерпретације. Оно што се посебно истиче јесте интердисциплинарни приступ аутора, који спајају књижевну анализу, историјски контекст, политичку теорију, као и преводилачка, театролошка, музиколошка и медијска истраживања, пружајући читалачкој публици и стручној јавности ширу слику о културној политици и књижевном животу тога доба. Зборник не само што открива мање познате аспекте утицаја Обреновића на књижевност (и књижевности на Обреновиће), већ и покреће нова питања, отварајући простор за даља истраживања – о самим Обреновићима, али и о династији Карађорђевић у књижевности и култури. Као такав, зборник *Обреновићи и књижевност* није само научно релевантан, већ и доприноси очувању и разумевању наше националне културне баштине и културних оквира српске књижевности.